

Eston Basınında Kütahya-Eskişehir ve Sakarya Muharebeleri

The Battles of Kütahya-Eskişehir and Sakarya dated 1921
in Estonian Press

Tanno TİLGAR*

Öz

Mevcut makale, Eston gazetelerinin Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ve Sakarya Savaşı ile bu muharebelerinin öncesi ve sonrasına dair haberlerine yer vermekte ve bu çerçevede, Eston gazeteleri ve Batı gazeteleri arasında adı geçen muharebelere yönelik olarak ne tür benzerlikler ve farklılıklar olduğunu irdelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, Eston gazetelerinin savaş haberlerini hangi kaynaklara dayandırdığına da değinmektedir.

Araştırma kapsamında, Estonya'da 1920'li yılların başında en yüksek satışı olan beş gazetenin 1 Temmuz–11 Ekim 1921 tarihleri arasında yayımlanmış sayıları incelenmiştir. Batı gazeteleri olarak Fransız ve İngiliz gazeteleri ele alınmıştır.

Eston gazetelerinin Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'ne dair haberleri en çok Berlin Radyosu'ndan alınmıştır. Berlin Radyosu, daha çok Atina haberlerini aktarmaktaydı. Hem Atina'dan hem de Yunanlılardan kaynaklanan haberlerin tüm Kütahya-Eskişehir Muharebeleri haberlerindeki payı çeşitli gazetelerde %58,3–%88,3 arasında değişirken, Kemalistlerin haberlerine hiç işaret edilmemiştir. Yunanlılardan ziyade Kemalist görüşlü İstanbul kaynaklı haberler ve Atina'dan alınan Reuter Ajansı'nın haberlerinin payı çeşitli gazetelerde sırası ile %5,9–%25 ve %5,9–%22,2 arasında değişmekteydi.

Haberlerin içeriğine bakıldığında, Atina ve Yunan haberlerine kıyasla Batı ve özellikle İstanbul haberlerinin daha tarafsız olduğu görülür. Eston gazeteleri Yunan yanlısı haberleri hiç yorumlamadığından Fransız gazetelerine kıyasla büyük ölçüde bunların etkisi altında olduğu sonucu çıkarılabilir.

* Tallinn Üniversitesi Estonya Beşeri Bilimler Enstitüsü Yakın-doğu ve Asya Çalışmaları Bölümü Asistanı. Tallinn/ Estonya.

Sakarya Savaşı zamanındaki Eston gazetelerinde çıkan yorumlarda Yunanistan'ın zaferinin Türkiye'nin bağımsızlığını kazanmasına etkisi, Yunanistan'ın askeri durumu ile ilgili gittikçe derinleşen şüphe ve Türk ordusunun güçlüğü ele alınmaktadır. Bunlardan ikincisi Fransız basınında da çok üzerinde durulmuştu. Her iki basının bu konu ile ilgili tutumu kıyaslanırken özetleyebiliriz ki Eston basınında Yunanistan'ın askeri durumu hakkında ilk şüpheler ortaya çıkıp derinleşirken Fransız basını Yunanistan'ın askeri durumunun iyiliği hakkındaki önceki şüphelerinin doğru olduğunu vurgulamaktaydı. Fransız basını Yunanlılarla alay bile etmekteydi.

Sakarya Savaşı, Eston gazetelerinde oldukça az yankı bulmuştu. Bir gazetede tüm Kurtuluş Savaşı'nın kısa bir özeti çıktıysa da diğer gazetede Türklerin Sakarya Savaşı'ndan sonraki tutumları konu edilmekteydi. Eston gazetelerine göre Türkler, Yunanlıları denize kadar kovalamadan önce barıştan bahsetmek istememekteydiler. Batı yorumlarında da, aynı sıralarda, Yunanlıların Türklere taviz vermesi gerektiğinden söz edilmekteydi.

Anahtar Kelimeler: *Sakarya Savaşı, Eskişehir-Kütahya Muharebeleri, Mustafa Kemal, Türk Kurtuluş Savaşı, Eston basını, Eston gazeteleri.*

Abstract

The objectives of the article "The Battles of Kütahya-Eskişehir and Sakarya, dated 1921, in Estonian Press" was to determine 1) the attitude of Estonian press of that time towards these battles before, during and after them; 2) the sources to which Estonian press was referring giving information about the battles; 3) the similarities and differences between the attitudes of Estonian press from one side and French, English presses from the other side.

As the investigation's material the biggest Estonian newspapers of that time, "Kaja", "Postimees", "Päevaleht", "Tallinna Teataja" and "Vaba Maa" were used.

Before the Battles of Kütahya-Eskişehir the main themes connected with the Turkish National War (1919-1922) and treated by Estonian newspapers were the rejection of the proposal of the intermediation of the Allies by Greece, the attitude of Greece towards the military aid of the Western countries, the attack of the Kemalists to Istanbul, the probable participation of the Balkan countries in the Turkish National War. The second theme was also important for French and English newspapers. According to Estonian press the Allies failed in intermediation because their measures were not good enough. But the Western newspapers considered only Greece guilty in their failure.

During the Battles of Kütahya-Eskişehir Estonian press referred as a main source of its battle information to the radio of Berlin. The radio of Berlin got its battle information mainly from the news of Athens. Therefore, Estonian press, differently from French press, was quiet blinded by the temporary military success of the Greeks.

The Battles of Sakarya was covered by Estonian newspapers mainly according to news of the radio of London. And often the source of their news was not given.

The most objective are the news received by different radios from Istanbul or from big Western News agencies. The Greek news have become more steady-going than earlier. The commentaries printed during the battle treat of the impact of the Greece's victory on Turkey's independence, the suspicions about the goodness of the military situation of the Greece, the strenght of Turkish army. The second theme was also an important theme for French press. And differently from Estonian press which became suspicious about the bad military perspectives only after the retreat of the Greeks had begun, French press kept stressing they had been sceptical about Greece's perspectives all the time.

The echoes of the Battle of Sakarya were quiet modest in Estonian press. Only a short review of a whole war was given and the probable attitudes of the Turks after the battle were analized. The probable attitudes of the Turks after the battle were not a main theme for the Western press. But "The Times" marked the time has come to influence the Greeks to give in to the Turks.

Key words: *The Battles of Kütahya-Eskişehir and Sakarya, Mustafa Kemal, the Turkish National War, Estonian Press, Estonian newspapers.*

Türk Kurtuluş Savaşı'nın yabancı basındaki yankıları, şu ana kadar bu savaşın ilk yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altındaki ülkeler ile Türkiye'ye coğrafi olarak yakın ülkelerin basınları örneğinde araştırılmıştır. Monografi düzeyinde Fransız basını¹ araştırılmıştır. Daha tipik karşılaştırmalı araştırmalar yapılmıştır². Bunlar arasında daha çok İngiliz, Fransız, Yunan ve kısmen de Ermeni, Bulgar, Gürcü ve İtalyan basınlarına değinilmiştir.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın, dönemin Eston basınındaki yankıları ilk kez bu makalede analiz edilecektir. Makalenin amacı, 1921 yılındaki Kütahya-Eskişehir ve Sakarya muharebeleri örneğinde şu hususları belirlemektir:

- Bu muharebeler öncesi ve sonrası ile muharebeler sırasında Eston basınının tutumunun irdelenmesi;
- Eston basınının muharebe haberlerini hangi kaynaklara dayandığıının vurgulanması;
- Eston ve Batı basınlarının (Fransa ve İngiliz basınları) tutumlarında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar olduğunun saptanması.

¹ Akyüz, A., Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922), Ankara, 1988.

² Özkaya, Y., I. ve II. İnönü Başarılarının Türk ve Dünya Kamu Oyu ve Basın Tarafından Yorumlanması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 468, Ankara, 1988; Öztoprak, İ., Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele, Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. dizi, sayı: 58, Ankara, 1989.

Eston basınının tutumunu saptamak için 1921 yılında Estonya’da en çok satan beş günlük gazetenin muharebe haberleri ve yorumları incelenecektir. Eston basınının Kütahya-Eskişehir ve Sakarya muharebeleri ile ilgili bilgileri hangi kanallardan aldığı ve bu kanallara ne kadar işaret ettiği aktarılacaktır. Fransız ve İngiliz basınlarının tutumları, bu konuda şu ana kadar yapılmış en ayrıntılı çalışmalar olan Akyüz ve Öztoprak’ın araştırmalarına göre değerlendirilecektir.

Makale, şu bölümlerden oluşmaktadır: 1- Gazete verileri; 2- Kütahya-Eskişehir Muharebeleri öncesi durum; 3- Kütahya-Eskişehir Muharebeleri; 4- Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin değerlendirilmesi; 5- Sakarya Savaşı öncesi durum; 6- Sakarya Savaşı; 7- Sakarya Savaşı’nın değerlendirilmesi.

1. Gazete Verileri

Estonya’da ilk basılan mecmua, 1675 yılında Almanca olarak yayınlanmış olan “Ordinary Freytags (Donnerstags) Post Zeitung” idi. İlk Estonca mecmua ise 1766’da yayımlanan “Lühikke õppetus (Kısa Öğretim)” idi. Estonlar arasında geniş bir okuyucu kitlesine sahip olan ve aynı zamanda onların milli duygularını da uyandıran “Pärnu Postimees (Pärnu Postası)” 1857’de çıktı. İlk Estonca günlük gazete “Postimees³” 1891 yılında basılmıştı. Estonya’nın bağımsızlığını yeni kazandığı yıllarda, 1921’de 102 mecmua çıkarılıyordu⁴. 1920’li yılların ilk yarısında bunlardan tirajı en yüksek olan “Vaba Maa”nın günlük satışı 1920 yılında 13.500–28.000, 1921’de 25.000⁵, 1925’te ise 26.000–35.500⁶ idi⁷. 1940 yılında Sovyet işgali başlayınca Eston gazetelerinin isimleri de değiştirilmişti. 1990’lı yıllarda, 1920’li ve 1930’lu yılların önemli birkaç gazetesi (Postmees, Päevaleht) eski isimleri ile çıkmaya başlamıştır.

Günlük gazetelerin ortaya çıkışına kadar Eston gazetelerinin dış siyaset ile ilgili en yeni haberleri 2–3 günlüktü. Günlük gazeteler ise bir önceki güne ait olaylar hakkında haberler yayınlamaya başlamıştı. Bu haberler telgraf yolu ile alınmaktaydı. 1919–1940 yılları arasında Eston gazetelerinin dış siyaset haberleri *Eston Telgraf Ajansı* kaynaklıydı. Eston Telgraf Ajansı,

³ Haftada en az 6 kere çıkan bir gazeteydi.

⁴ Aru, K., Eestikeelne ajakirjandus aastatel 1766-1940. – Eestikeelne ajakirjandus 1766–1940. Editörler: Annus, E, Loogväli T., Tallinn, 2002, s. 20, 22, 29, 45.

⁵ Harro, H., Eesti ajakirjandusturu kujunemise aspekte kahe maailmasõja vahelisel perioodil, Eesti ajakirjanduse ajaloo X, Tartu, 1996, s. 39.

⁶ Harro, H., Ajalehtede tiraaži analüüsi võimalusi, Eesti ajakirjanduse ajaloo IX, Tartu, 1994, s. 76.

⁷ Öte yandan Estonya İçişleri Bakanlığı gazete tirajlarını sadece 1935 yılında takip ettiğinden o zamanki gazete tirajları hakkında güvenilir bilgi mevcut değildir. Lauk, E., Eesti vabariigi ajakirjandusest 1920., 1930. aastatel, Eesti ajakirjanduse ajaloo VII, 1991, s. 61.

haber kaynağı olarak dünyanın en büyük haber ajansları ve gazetelerini göstermekteydi⁸.

Mevcut çalışmada, beş adet günlük gazetenin 1 Temmuz–10 Ekim 1921 tarihleri arasında çıkmış sayıları incelenmiştir. Aşağıda bu gazetelerin kuruluşları, çıkarılışları, sahipleri, siyasal görüşleri ve dış siyasî haberlerinin özellikleri ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır.

Kaja, 1919–1935 yılları arasında Tallinn’de çıkarılmış bir günlük gazete olup, Çiftçi Cemiyeti’nin haber organıydı⁹.

Postimees, K.A. Hermann tarafından 1886 yılında kurulmuş ve 1896’ya kadar onun editörlüğünde çıkmış bir Tartu gazetesiydi. 1886–87 yılları arasında haftada bir, 1887–91 yılları arasında haftada 3 kere çıkarılırken, 1891 yılında ilk Estonca günlük gazete olmuştu (haftada 6 kere, 1922–40 yılları arasında ise her gün). Editörlüğünü J. Tõnisson’un yaptığı dönemde (1896–1935 sorumlu baş editörü, 1935 yılına kadar editörü), onun yönettiği muhtelif partilerin (1905–17 Estonya Halk Görüşlü Başarı Partisi, 1917–19 Estonya Demokratik Partisi, 1919–1932 Estonya Halk Partisi, 1932–35 yılları arasında Ulusal Merkez Partisi) haber organıydı¹⁰.

Päevaleht, 29 Aralık 1905–26 Temmuz 1940 tarihleri arasında Tallinn’de çıkarılmış günlük bir gazeteydi. Kurucuları arasında yayımcı A. Pert ve gazeteci P. Grünfeldt vardı. 1908 yılında bu gazeteyi, Tallinn’deki Estonya Yayın Kooperatifi çıkarmaktaydı. Gazete kendisini hiçbir partiye bağlamamaktaydı. Estonya’nın bağımsız olduğu dönemde en etkili ve en çok okunan gazetelerdendi. 1937 yılında tirajı 40 000 idi. İlk önce haftada 6 gün, 1921 yılından itibaren ise haftada 7 gün çıkarılmıştır. Editörlüğünü G.E. Luiga, H. Rebane, L. Kenn, H. Tammer (1935–1940 yılları arasında baş editörü) yapmaktaydı¹¹.

Tallinna Teataja, 1910–1922 yılları arasında Tallinn’de çıkarılmış bir diğer günlük gazete olup, 1919 yılından itibaren Estonya Halk Partisi’nin haber organı idi. Başeditörlüğünü 1911–16 yılları arasında K. Päts, 1917–20 yılları arasında ise E. Hubel yapmaktaydı¹².

Vaba Maa, 1918–1938 yılları arasında Tallinn’de çıkartılan bir diğer günlük gazeteydi. 1918–32 yılları arasında Estonya İşçi Partisi’nin, 1932–35 yılları arasında ise Ulusal Merkez Partisi’nin haber organıydı. Editörlüğünü

⁸ Lauk, E., Eesti ajakirjanduse arengujooni XX sajandi lõpust 1930. aastateni, Peatükke Eesti ajakirjanduse ajaloost, 2000, s. 18.

⁹ Eesti Entsoklüpeedia IV, Tallinn, s. 223.

¹⁰ Eesti Entsoklüpeedia VII, Tallinn, s. 431.

¹¹ Aynı eser, s. 589.

¹² Eesti Entsoklüpeedia IX, Tallinn, s. 239.

anonim bir şirket olan “Özgür Memleket”in kurucuları A. Veiler, K. Konik, J. Luiga ve diğerleri, baş editörlüğünü ise ise A. Piip, E. Laaman ve diğerleri yapmaktaydı¹³.

2. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri Öncesi Durum

1921 Temmuz ayının başında Kurtuluş Savaşı hakkında sadece Postimees yorum yapmaktaydı. Bu yorumlarda, İtilaf devletlerinin barış önerisinin Yunanistan tarafından reddedilmesi, Yunanistan’ın Batı’nın askerî yardımına yönelik tutumu, Kemalistlerin “Konstantinopol”¹⁴’a doğru harekete geçişi ve Balkan ülkelerinin Kurtuluş Savaşı’na katılma olasılığı hakkında çeşitli haberler yer almaktaydı.

2 Temmuz tarihli Postimees’e göre, Yunanlıların Küçük Asya ve “Smürna (Smyrna/İzmir)”dan¹⁵ çekilmeyi kabul etmemeleri, İtilaf devletlerinin Yakın-doğu’da daha büyük bir savaşı önleme tedbirlerinin muhtemelen etkisiz kaldığı anlamına gelmekteydi. Yunanistan, Küçük Asya ve İzmir üzerinde denetimini kaybetmek istemediğinden Batı’nın yardımını kabul etmemekteydi¹⁶.

Aynı gazetenin 8 Temmuz tarihli sayısında Kemalistlerin İstanbul’a doğru harekete geçtikleri yazılmaktaydı. Habere göre, bu olay sırasında Kemalistler tarafsız bölgeyi geçip İstanbul’un 15 km. kadar yakınına ulaşmışlardı. İtilaf devletlerinin İstanbul’un önlerine Britanya’nın bütün Akdeniz Donanması’nı toplaması, onların İstanbul’u korumayı ciddiye aldığı göstermekteydi¹⁷.

9 Temmuz 1921 tarihli Postimees Gazetesi, Yunanistan’ın Romanya ve Slavonya’dan (Yugoslavya Krallığı) yardım talebinde bulunduğunu, onların da Yunanistan’ın yanında savaşa katılma ihtimalinin olduğu haberini vermektedir¹⁸.

Yukarıda belirtilen konulardan sadece Yunan hükümetinin, İtilaf devletlerinin arabuluculuk önerilerini reddetmesi, Batı basını için de önemli bir konuydu¹⁹. Genel olarak Batı gazeteleri Yunan hükümetinin böyle davranmasına çok olumsuz bakmaktaydı. Örneğin; *Journal des Débats* Gazetesi, bunu Atina’nın çılgınca bir girişimi olarak nitelerken, bunun Doğu’da barış ve huzuru isteyen milletlerin ortak çıkarlarını tehlikeye

¹³ Eesti Entsoklüpeedia X, Tallinn, s. 124.

¹⁴ O zamanki Eston basınında İstanbul’a Konstantinopol denilmekteydi.

¹⁵ Dönemin Eston basınında İzmir’e Smürna denilmekteydi.

¹⁶ Postimees, 2 Temmuz 1921, s. 2.

¹⁷ Postimees, 8 Temmuz 1921, s. 2.

¹⁸ Postimees, 9 Temmuz 1921, s. 2.

¹⁹ Akyüz, a.g.e., s. 268.

sürükleyeceği üzerinde duruyor, Yunanistan'ın bundan vazgeçip geçmediğinin belli olmadığını belirtiyordu²⁰. *The Times*, Yunanistan'ın İtilaf devletlerinin arabuluculuk önerisini kabul etmeyerek Anadolu'da savaşı sürdürme yönünde karar almış olmasını *mucib-i teessüf* olarak nitelerken, bu kararın siyasi çevrelerde hayretle karşılandığını ekliyordu. Gazeteye göre, Yunan hükümeti savaşa devam kararını, belki de Anadolu'da nihayetinde yenilgiye mahkum olacağını bildiği halde vermişti²¹. Kısaca özetlenirse, Eston basını Yunanistan'ın arabuluculuk önerilerini reddetmesini İtilaf tedbirlerinin etkisiz kaldığına bağlarken, Batı basını suçlu olarak sadece Yunanistan'ı görmekteydi.

3. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sırasında, Yunanlılar, İnönü-Kütahya-Döğner mevziini tutmuş olan Türk kuvvetlerini güney kanattan kuşatmak üzere 8 Temmuz'da ileri harekate geçtiler. 14–18 Temmuz günlerinde Kütahya-Nasuhçal mevzilerinde çok şiddetli çarpışmalar oldu. Ancak personel ve lojistik bakımdan üstün durumda olan Yunan kuvvetleri karşısında bu mevzilerde kesin bir sonuç elde edilemeyeceği anlaşınca geri çekilmenin uygun olacağı düşünüldü. Böylece Batı Cephesi birlikleri, 18 Temmuz 1921 akşamı Eskişehir'in doğusu-Seyitgazi hattına çekildi. Ancak düşman kesin sonuca ulaşmak için ileri hareketini sürdürerek Eskişehir ve güney kesimine yanaştı ve 20/21 Temmuz akşamı bütün cephede Türk kuvvetleriyle temasa geçti. Yunan kuvvetlerinin aldığı mevzi durumu, Türk taarruzu için uygun bir durum olarak değerlendirildi ve Türk kuvvetleri 21 Temmuz'da Yunan güçlerine karşı Eskişehir istikametinde taarruza geçti. Taarruzun ilk saatlerinde Türk kuvvetleri başarılı oldu. Ancak Yunan birlikleri toparlanarak Türk taarruzunu durdurdular. Türk kuvvetleri, mevzileri tutmakla birlikte, Yunanlıların cephenin yan ve gerilerinde gittikçe etkili olmaları üzerine, geri çekilmek zorunda kaldılar. 21 Temmuz'da başlayan Eskişehir Muharebesi Batı Cephesi birliklerinin 25 Temmuz'da Sakarya gerisine çekilmesiyle sona erdi²².

Araştırılan beş gazetede Kütahya-Eskişehir Muharebeleri hakkında 14–28 Temmuz 1921 tarihleri arasında 49 haber çıkmıştır. Bunlardan 17'si Päevaleht, 17'si Kaja, 12'si Tallinna Teataja, 11'i Vaba Maa, 9'u Postimees gazetelerinde yayınlanmıştır. Adı geçen gazeteler haberleri aynı kaynaktan, yani Estonya Telgraf Ajansı'ndan almışlardır. Bu yüzden bunların %

²⁰ Journal des Débats, 1 Temmuz 1921; Öztoprak, a.g.e., s. 196.

²¹ Peyam-ı Sabah, 7 Temmuz 1921; Öztoprak, a.g.e., s. 197–198.

²² Köstüklü, N, "Millî Mücadele'de Batı Cephesi, Savaşlar ve Zaferler", Türkler, C. 16, (Editörler: Güzel, H. C., Çiçek, K., Koca, S.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 176.

44,9'una tesadüf etmektedir²³. Haberlerin kaynakları ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1: Eston gazetelerinde 14.07²⁴-28.07.1921²⁵ tarihleri arasında Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ile ilgili çıkan haberlerin kaynakları ve bunlara işaret edilme sıklığı (%):

Haber Kaynağı		Gazete				
Radyo	Radyonun kaynağı	Kaja	Postimees	Päevaleht	Tallinna Teataja	Vaba Maa
1	2	3	4	5	6	7
Berlin	Atina	76,5	44,4	58,8	41,7	63,6
	Konstantinopol (İstanbul)	5,9	11,1	11,8	25	9,1
	Paris	-	11,1	5,9	8,3	-
Londra	Reuter	5,9	22,2	11,8	8,3	-
Paris	Yunanlılar	5,9	-	5,9	8,3	9,1
	Türkler ²⁶	5,9	-	5,9	8,3	9,1
Rauen	Yunanlılar	-	11,1	-	-	-
Belirsiz	-	-	-	-	-	9,1

Yukarıdaki verilerden de anlaşılmaktadır ki, Eston gazetelerine Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ile ilgili bilgiler en yoğun olarak % 66,6- % 82,4 oranıyla Berlin Radyosu'ndan gelmektedir. Berlin Radyosu, % 41,7- % 76,5 oranıyla en çok Atina kaynaklı haberleri vermektedir. Atina ve Yunan cephelerine ait haberlerin araştırılan gazetelerdeki payı % 58,3²⁷- % 88,3²⁸ arasında değişmektedir. Kemalistlerin haberlerine hiç işaret edilmemiştir²⁹. Yunanlılardan ziyade Kemalist yanlısı Konstantinopol

²³ Diğer bir ifadeyle aynı haber birkaç gazetede basılmıştır.

²⁴ Kütahya-Eskişehir Muharebeleri hakkındaki ilk haber Eston basınında 14 Temmuz'da çıkmıştı.

²⁵ 28 Temmuz'da, daha radyolar tarafından 26 Temmuz'da iletilen, yani 25 Temmuz'da vuku bulan olayları aktaran haberler yayımlanmıştı.

²⁶ O zamanki Eston basınında haber kaynağı olarak Kemalistler yerine Türkler denilmekteydi.

²⁷ Tallinna Teataja.

²⁸ Kaja.

²⁹ Kemalistlerin haberleri doğrudan doğruya Kütahya-Eskişehir Muharebeleri hakkında değildi. Burada iddia edilmektedir ki Türk ordusu Türkiye'nin batısında Uşak şehrini ele geçirmiş ve bu sırada bir Yunan tümenini esir etmiştir. Bkz. Päevaleht, 28 Temmuz 1921, s. 3; Paris Radyosu, 26 Temmuz 1921, Türklerin haberleri.

haberleri ve Atina'dan alınan Reuters haberlerinin payları yaklaşık olarak birbirine eşittir, sırası ile % 5,9– % 25 ve % 5,9– % 22,2'dir. Berlin Radyosu aracılığı ile alınan bir Paris haberinin de muhtemelen kaynağı vardır, ancak bu hiçbir gazetede verilmemiştir. Yazılış tarzına göre bu haber Yunan yanlısıdır³⁰.

Atina ve Yunan muharebe haberleri tarafsız değildir. Birkaç örnek verelim: “Yunan süvarileri Türk ordusunun izlerini takip etmektedir...”³¹; “Türkler ya ölü ya esir ya yaralı ya da asker kaçağı olarak kuvvetlerinin dörtte üçünü kaybetmişlerdir”³²; “Yunan ordusu Ankara'nın en uzak semtlerinden 30 km. uzaklıktadır... Bir dedikoduya göre Kemal Paşa esir düşmüştür”³³.

Konstantinopol haberleri daha objektiftir. Örneğin bunlardan birinde “Yunanlılar Kütahya'yı alıp artık Ankara'ya 300 km. uzaklıktadır. Kemal'in askerleri düzenli bir şekilde gerilemekte ve kendilerini Ankara'nın önlerinde takviye etmektedirler”³⁴ denilmektedir.

Atina haberlerini aktaran iki Reuters haberinde Türkleri küçümsemeden açık bir şekilde şu ifadeler yer almaktadır: “Yunan ordusu 11 Temmuz'da taarruza geçmiş ve hızla ilerleyerek Jeniken³⁵ yöresinde dört takviye edilmiş nokta almıştır. Bu sırada Hasan Paşa esir düşmüştü³⁶; Yunan ordusu 20 Temmuzda Eskişehir'i işgal etmiştir”³⁷.

Fransız gazeteleri genelde Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'ni fazla abartmadan, askeri olayları oluşum şekillerine bağlı kalarak aktarmışlar, başta Yunanistan kaynaklı haberler olmak üzere olduğundan fazla göstermeye çalışan diğer haberlere dayanarak yorumlarda bulunmuşlardır³⁸. Kamuoyunda yaygın olan kanı, Konstantin'in Kemalistleri katiyen yenemeyeceği şeklindeydi. Bu nedenle, Kütahya ve Eskişehir'in düşmesini

³⁰ Bu haberin Yunan yanlısı olduğuna, “Türklerin Ankara yönündeki kovalaması başarılı olmaktadır” cümlesi işaret etmektedir. Bkz. Postimees, 26 Temmuz 1921, s. 1; Paris Radyosu 24 Temmuz 1921.

³¹ Päevaleht, 26 Temmuz 1921, s. 3, Berlin Radyosu, Atina haberi 24 Temmuz 1921.

³² Postimees, 28 Temmuz 1921, s. 1, Paris Radyosu, 26 Temmuz. 1921, Yunan haberi.

³³ Postimees, 27 Temmuz 1921, s. 1, Berlin Radyosu, 26 Temmuz. 1921, Atina haberi.

³⁴ Tallinna Teataja, 19 Temmuz 1921, s. 1, Berlin Radyosu, 18 Temmuz 1921, Konstantinopol haberi.

³⁵ Muhtemelen Yunan ordusunun 11 Temmuz'a kadar ilerlediği Eskişehir ilinin Seyitgazi ilçesine bağlı Yenikent Köyü'nün olduğu düşünülmektedir.

³⁶ Tallinna Teataja, 14 Temmuz 1921, s. 2, Londra Radyosu, 13 Temmuz 1921, Reuters, Atina haberi.

³⁷ Päevaleht, 22 Temmuz 1921, s. 1, Londra Radyosu, 21 Temmuz 1921, Reuters, Atina haberi.

³⁸ Öztoprak, a.g.e., s. 202.

kamuoyu ihtiyatla karşıladı³⁹. La Croix'ya göre Türklerin isteyerek çekildikleri, ikinci hatta teması korudukları ve orada daha önce olduğu gibi hasımlarını yeneceklerinden ümitli oldukları sanılıyordu⁴⁰. Dolayısıyla Yunan propagandası tarafından körleştirilmiş Eston basınından farklı olarak Fransız basını, Yunanlıların başarılarının değerlendirilmesinde daha temkinli bir yaklaşım sergileyerek, Türklerin geri çekilişinin asıl amacını anlamaya çalışıyordu.

4. Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin Değerlendirilmesi

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri 3 Ağustos tarihli Postimees Gazetesi'nde⁴¹ değerlendirilmişti. Bu haberde Yunan zaferinin önemi, bunun Yakın-doğu siyaseti için anlamı, Türkiye'nin siyasal durumu, Kemal Paşa'nın taktikleri ele alınmıştı. Gazeteye göre Yunanistan'ın zaferi kesindi. Çünkü Yunanlılar Ankara'nın önlerine kadar ilerlemiş, Türk ordusunun deniz ile bağlantısını kesmiş, büyük bir ganimet elde etmiş, on binlerce savaş esiri almış⁴² ve milli hükümeti Ankara'dan Sivas'a kaçmaya zorlamıştı. Bu taarruz Yunanistan'ın Ocak ve Mart aylarındaki (Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri'ne referans verilmektedir) taarruzları ile kıyaslanamazdı. Çünkü o zaman Yunanlılar büyük başarı ile ilerlemiş ama sonra aynı hızla büyük kayıplar vererek geri çekilmeye zorlanmıştı.

Yakın-doğu siyaseti ile ilgili bu zaferin orada barışı sağlayamayacağı sanılmaktaydı. Bunun sonucu olarak sadece İtilaf planlarının hayata geçirilmesini engelleyecek kadar güçlerini korumuş olan Türk milliyetçileri, bir süre Konstantinopol'u ve Boğazları tehdit etmeyecekti. Ancak Yunan ordusu gerilediği takdirde, Yakın-Doğu'daki durum karmaşık bir hale gelebilecekti.

Adı geçen gazeteye göre, Türkiye'nin durumu epeyce zordu. Çünkü Türkiye artık dış yardımdan ümidini kesmişti. Ayrıca Türkiye'nin 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Barış Antlaşması'nı değiştirme ümidi de kalmamıştı. Türkiye, Sevr Antlaşması'nı imzalayan bütün ülkeler tarafından henüz onaylanmayan antlaşmayı ancak yenilgisinden önce değiştirebilecekti. Yabancı ordulardan Bolşevik Rus ordusu müttefiğine yardım edemeyecek kadar Rusya'daki korkunç açlık ile meşguldu. Afganistan'ın olası yardımı ise küçük çaplıydı. Bulgaristan, Türklerin yenilgisinin ardından müttefikler tarafından Yunanistan'a, Sırbistan'a ve diğer Balkan ülkelerine verilen toprakların geri alınmasını düşünemezdi.

³⁹ Akyüz., a.g.e., s. 271- 272.

⁴⁰ La Croix, 26 Temmuz 1921, s.1, 3; Akyüz, a.g.e., s. 272.

⁴¹ Postimees, 3 Ağustos 1921, s. 2.

⁴² Türk kaynakları bunu reddetmekteydi.

Gazete şöyle özetlemektedir: “Her şeye rağmen yenilgi Türklerin (asıl) zayıflığını göstermez. Çünkü Kemal Paşa ülkenin iç kısımlarına belli bir plana göre geriliyormuş. Gerilerken düşmanı dayanak noktalarından uzağa Anadolu dağ sırasına çekiyormuş; orada ona darbe indirmek için savaş hilesi yapıyormuş.” O, İstanbul’a telgraf çekmiş: “Biz demir kadar güçlüyüz! Bazı stratejik hareketler kimseyi rahatsız etmesin! Düşman yenilecektir!”

Batı basınında Kütahya-Eskişehir Muharebeleri’nin hemen ardından getirilen yorumlar, bazen askeri bazen ise siyasi nitelikteydi. Askeri bakımdan yapılan yorumlar daha çok savaş sonrası Türk ve Yunan ordularının durumları, silâh, araç ve gereç bakımından sahip oldukları savaş malzemeleri, ele geçirdikleri arazinin coğrafi ve ulaşım konularında taşıdıkları önem hakkındaydı⁴³. Siyasi yorumlarda ise özellikle İngilizler Sevr Antlaşması’nın ihlal edildiği düşüncesindeydiler. Fransızlar ise, aynı gelişmelerle ilgili olarak Yunan başarılarının Doğu sorununu çözebilecek nitelikte olmadığını savunmuşlardı⁴⁴. Batı basınında yorumları Eston basınında yorumu ile kıyaslandığında görülmektedir ki, Eston basınında yorumu siyasî niteliktedir. Batı gazetelerinin siyasî yorumlarına benzer olarak Eston gazetelerinin siyasî yorumunda da Kütahya-Eskişehir Muharebeleri’nin Sevr Barış Antlaşması ve Doğu Sorunu’na etkisi ele alınmaktadır. Ancak İngiliz basınında yorumundan farklı olarak Eston yorumunda Sevr’in parçalandığından söz edilmemektedir. Aynı zamanda Fransız basınında, Yunan zaferinin Doğu Sorunu’nu çözebilecek nitelikte olmadığı görüşü Eston basını tarafından da paylaşılmaktadır. Bu noktada, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sırasında Eston basını tamamen Yunan propagandasının etkisi altındayken, muharebeler sonrasında Yunan kaynaklarının güvenilirliğinden kuşkulmuş olması dikkat çekicidir⁴⁵.

5. Sakarya Savaşı Öncesi Durum

Sakarya Savaşı’ndan önce Eston gazetelerinde Türk Kurtuluş Savaşı ile ilgili şu konular yer almaktaydı: Yunanlıların mütareke ümitleri, Türklerin askerî kabiliyetleri ve taktikleri, müteffiklerin Küçük Asya’daki siyasî çıkarları ve Silezya Barış Konferansı’nda aldıkları tarafsızlık kararının perde arkası.

⁴³ Öztoprak, a.g.e., s. 205.

⁴⁴ Aynı eser, s. 244.

⁴⁵ Diğer bir deyişle, yukarıda zikredildiği gibi 3 Temmuz 1921’de çıkan Postimees, Yunan kaynaklarına dayanarak on binlerce savaş esirinin alındığını öne sürerken, bunun Türkler tarafından reddedildiğini de eklemiştir. Savaş zamanında Kemalistlerin Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ile ilgili görüşlerine ise hiç işaret edilmemiştir. Bkz. 1 nolu tablo ve 26 no’lu dipnot.

Tallinn Teataja⁴⁶, 5 Ağustos tarihli sayısında ilk üç konu üzerinde durmaktaydı. Yunanlıların mütareke beklentilerine ilişkin olarak, onların zafer sarhoşluğunda savaşın sonunun artık geldiğine inandıkları ve Kemalistlerin her türlü barış şartlarını kabul edeceklerinden ümitli oldukları ifade ediliyordu. Ancak gazeteye göre Yunanlıların bu ümitleri tamamen zamansızdı.

Türklerin askerî kabiliyetleri ve taktikleri ile ilgili olarak, Türklerin yakın bir zamanda Yunanlıları devredışı bırakamamalarına karşın, onlara karşı koyacak güçleri olduğu tahmin edilmekteydi. Kendi yurtlarında olduklarından, Yunanlıları küçük ve ani saldırılarla yorabilirlerdi.

Müttefiklerin siyasî çıkarları üzerine şu bilgiler verilmekteydi: Kemalistlerin yenilgileri sonucunda İstanbul'un tehlikeden kurtarılması alkışlanmaktadır. Londra, mevcut durumdan yararlanmak isterken, savaşımlar arasında barış arabuluculuğu yapmaktadır. Fransızlar ise Türklerin kazanması durumunda Küçük Asya'da kendi otoritelerini en iyi şekilde kabul ettireceklerinden ümitliydi. Yunanlıların bozgunlarını İtalya da uygun görmemektedir. Çünkü bir süre önce İtalyan ordusu *Adaalia(Antalya)*'da Yunan saldırılarını uzaklaştırmak için tüm *Kooni(Konya)* vilayetini kontrol altına almıştı.

Silezya Konferansı'nda alınan tarafsızlık kararının nedenine ilişkin olarak, 16 Ağustos tarihli Tallinna Teataja Gazetesi'nde⁴⁷ bilgi yer almaktadır. Gazeteye göre, İngiltere ve Fransa kendi himayesinde olanları hissedilir bir şekilde destekleyememektedir. Ama Türkler ve Yunanlılar savaşabilecekleri için müttefikler onlara silahları ve savaş gereçlerini vermeye hazırdır.

Fransız basınında Sakarya Savaşı öncesinde hakim olan konular şunlardı: Savaşın uzayıp gitmesi durumunda tarafların yenişemeyeği, T.B.M.M. tarafından Mustafa Kemal'e verilen Başkomutanlık ve tam yetki ve Silezya Konferansı⁴⁸. Bunlardan sadece son konunun Eston basınında da yer aldığı görülmektedir. Fransız gazeteleri, müttefik hükümetlerin Anadolu'daki savaşa karşı 'tarafsız' kalacakları, taraflara hiçbir şekilde yardımda bulunmayacakları, fakat bunun, "özel kişilerin ticaret hürriyetine zarar vermek anlamı taşımadığı" kararını Yunanlılar lehinde alınmış bir karar olarak niteledi ve özellikle özel ticaretle ilgili yanını eleştirdi⁴⁹. L'Humanité bununla ilgili şu ifadelerle yer veriyordu: "Müttefik denen

⁴⁶ Tallinna Teataja, 5 Ağustos 1921, s. 2.

⁴⁷ Tallinna Teataja, 16 Ağustos 1921, s. 2.

⁴⁸ Akyüz, a.g.e., s. 273- 274.

⁴⁹ Aynı eser, s. 274.

hükümetlerin muhasımlara top, top mermisi, elbise satma ve borç para verme hakkını yurttaşlarına tanıdığı da bir gerçek. Bu madde, birincinin iki yüzüğünü çok iyi gösteriyor... İngiliz, İtalyan milyonerleri halkın kanından zenginleşebilecekler”⁵⁰.

Eston ve Fransız gazetelerinin Silezya Konferansı’nda alınmış karar ile ilgili tutumlarında temel bir farklılık vardır. Eston gazetelerine göre müttefikler tarafsızlık kararına rağmen hâlâ savaşı taraflara silah ve savaş gereçleri vermeye hazırdır. Yani tarafsızlık kararını kendileri gizlice ihlal etmektedir. Aynı zamanda Fransız gazetelerinde vurgulanmakta olan, muhasımlara savaşmak için gereken herşeyi sağlayan iki yüzlü hükümetler değil, halkın kanından zenginleşen milyonerlerdir. Görülmektedir ki Eston gazeteleri, Silezya Konferansı’nda alınmış tarafsızlık kararının özel ticaretle ilgili yanını fark etmekle beraber, Eston halkına yanlış anlaşılabilir bir şekilde açıklamıştır.

6. Sakarya Savaşı

Sakarya Savaşı hakkında Nuri Köstüklü şöyle yazmaktadır: “Yunan ordusu hazırlıklarını tamamladıktan sonra 23 Ağustos 1921’de Türk mevzilerine taarruza başladı. Meydan muharebesi 100 kilometrelik cephe üzerinde cereyan ediyordu. Ağustos’un 23. gününden 31. gününe kadar bir hafta gece gündüz bütün cephede şiddetli muharebeler devam etti ve düşman üstün kuvvetleriyle devamlı olarak taarruzlarda bulundu. Yunan taarruzlarıyla geçen bu ilk aşamada, Türk direnişi Yunanlıların tahmin edemediği çetinlikteydi. Muharebenin uzamasıyla lojistik kaynakları azalan ve morali bozulan Yunan ordusu, işi bir an önce bitirmek için 1 Eylül’de Türk kuvvetlerinin sağ kanadı ile merkezine taarruza geçti. 2 Eylül’de Çal Dağı ve bazı mevziler Yunanlıların eline geçti. 4- 5- 6 Eylül günleri yapılan Yunan taarruzları ancak çok büyük kayıplar vererek durdurulabildi. Kesin sonuca ulaşamayan ve Batı kamuoyunda da prestij kaybeden Yunanlılar, zaferden ümitlerini kesmiş görünüyorlardı. Türk komuta heyeti “düşman ordusunun tepelenmesi zamanının geldiğine” kanaat getirerek 10 Eylül 1921’de genel taarruz emrini verdi. Beylikköprü, Duatepe ve Karaltepe muharebeleri pek şiddetli ve kanlı geçti. Bu muharebelerde Yunan ordusu tam anlamıyla hezimet uğradı. 13 Eylül günü Sakarya Nehri’nin batısında Yunan ordusundan eser kalmamıştı”⁵¹.

Sakarya Savaşı hakkında 25.08– 16.09.1921 tarihleri arasında araştırılan Eston gazetelerinde 67 savaş haberi ve 3 yorum yayınlanmıştı. Savaş haberlerinin 19’u Postimees Gazetesi’nde, 16’sı Päevaleht Gazetesi’nde,

⁵⁰ L’Humanité, 11 Ağustos 1921, s. 1; Akyüz, a.g.e., s. 275.

⁵¹ Köstüklü, a.g.m, s. 177.

12'si Kaja Gazetesi'nde, 10'u Vaba Maa Gazetesi'nde, 9'u ise Tallinna Teataja Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri hakkındaki haberlerde olduğu gibi bu savaş haberleri de bir kaynaktan, Estonya Telgraf Ajansı'ndan kaynaklandığı için bu oran % 55,2 oranına tesadüf etmektedir. Haberlerin kaynakları ve bunlara işaret edilmesinin sıklığı şu şekildedir:

Tablo II: Eston gazetelerinde 25.08⁵²-16.09.1921⁵³ tarihleri arasında Sakarya Savaşı ile ilgili çıkan haberler ve bunlara işaret edilme sıklığı (%):

Haber Kaynağı		Gazete				
Radyo	Radyonun Kaynağı	Kaja	Postimees	Päevaleht	Tallinna Teataja	Vaba Maa
Berlin	Atina	8,3	-	14,3	-	-
	Havas	-	5,6	-	-	-
	Reuter	-	5,6	-	-	-
Londra	Atina	-	5,6	7,1	-	-
	Konstantinopol	8,3	5,6	14,3	10	11,1
	Yunanlılar	-	5,6	-	-	-
	Reuter	16,7	5,6	14,3	30	22,2
	Times	-	5,6	7,1	-	11,1
	Belirsiz	33,3	33,3	35,7	20	33,3
Paris	Konstantinopol	-	5,6	-	-	-
	Yunanlılar	8,3	-	-	10	11,1
	Türkler	8,3	5,6	-	10	11,1
	Belirsiz	-	5,6	-	-	-
Rauen	Yunanlılar	8,3	-	-	-	-
	Havas	-	5,6	-	-	-
Stokholm	Atina	8,3	-	-	-	-
	Konstantinopol	-	5,6	7,1	10	-
Belirsiz	Belirsiz	-	-	-	10	-

Tabloda da görüldüğü üzere, gazeteler en sık % 58,3- % 78,5 oranlarında Londra Radyosu'na işaret etmektedir. En ilginç olanı, çeşitli gazetelerde % 20- % 35,7 sıklık oranlarıyla rastlanan kaynağı belirtilmemiş Londra Radyosu'nun bir savaş haberidir. Bu tip haberler ideoloji bakımından objektif olmayıp, hem Türklerin⁵⁴ hem de Yunanlıların ideolojilerini⁵⁵

⁵² Eston basınında Sakarya Savaşı hakkındaki ilk haber 25 Ağustos'ta çıkmıştı.

⁵³ 16 Eylül'de, daha radyolar tarafından 14 Eylül'de iletilen, yani 13- 14 Eylül'de gerçekleşen olayları aktaran haberler yayınlanmıştır.

⁵⁴ "Bildirilmektedir ki hem Türkler hem Yunanlılar Sakarya Nehri'nin kıyılarındaki

taşıdığı için, kaynağı mevcut olmakla birlikte, bunların kaynağına işaret edilmediği düşünülmektedir. Radyolar aracılığı ile gelen çeşitli ideolojileri taşıyan haberler içerisinde Atina ve Yunan haberleri ile Batı haber ajanslarına ait haberlerin gazetelerdeki payı en yüksekti; sırasıyla % 10⁵⁶ – % 33,2⁵⁷ ve % 16,7⁵⁸ – % 33,3⁵⁹ idi. İstanbul kaynaklı haberlerin payı % 8,3⁶⁰ – % 21,4⁶¹, Kemalist haberlerin payı % 0⁶² – % 21,4⁶³ idi. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'ne oranla Berlin Radyosu'nun yerine Londra Radyosu en çok işaret edilen radyo olmuştur. Aynı zamanda Atina ve Yunan kaynaklı haberlerin payı azalmış, Batı haber ajanslarına ait haberlerin payı artmıştır. İstanbul kaynaklı haberlerin payı aşağı yukarı aynı kalmıştır.

Savaş haberleri içinde en tarafsız olanları İstanbul'dan ve Batı haber ajanslarından gelen haberlerdi. Örneğin; Sakarya Savaşı'nın başlangıcı, Yunanlıların Türk istihkâmlarına ulaşmaları, Yunanlıların şiddetli saldırıları ve Türklerin geçici çekilmeleri, Yunanlıların bozgunları gibi konular bu haberlere şöyle yansıtılmıştır: “4 km. uzunluğunda olan, Gordion (Polatlı) yakınlarındaki cephede Ankara'nın kaderini belirleyen büyük bir muharebe başlamıştır”⁶⁴; “Sakarya Nehri'nin doğusundaki Türk istihkâmları büyük kuvvetlerle savunulmuştur. Ayrıca Türklerin yeteri kadar ihtiyat kuvveti vardır. Bundan dolayı Yunanlılar büyük dikkatle ilerlemektedir”⁶⁵; Ankara'nın düşmesi ile ilgili haberler zamansızdır, ama şehrin düşmesi her an beklenilmektedir. Mustafa Kemal mücadele ederken ağır topları kurtarmak için çekilmektedir. Hem Türklerin hem Yunanlıların savaş kayıpları ağırdır⁶⁶. Buna rağmen zaman zaman, özellikle Batı kaynaklı haberlerde yanlış bilgiler de yer almaktaydı: Ankara ciddi olarak,

muharebede ağır kayıplar vermişlerdir. Türkler oraya 60 000 asker çıkarmış, Yunan taarruzunu durdurmuşlardır.” Bkz. Kaja, 2 Eylül 1921, s. 1, Londra Radyosu, 31 Ağustos 1921.

⁵⁵ “Yunanlılar taarruzu orduyu dinlendirmek ve bunu ihtiyat ordusu ile güçlendirmek için geçici olarak durdurmuşlardır.” Bkz. Postimees, 12 Eylül 1921, s.1, Londra Radyosu, 11 Eylül 1921.

⁵⁶ Tallinna Teataja.

⁵⁷ Kaja.

⁵⁸ Kaja.

⁵⁹ Vaba Maa.

⁶⁰ Kaja.

⁶¹ Päevaleht.

⁶² Postimees.

⁶³ Vaba Maa.

⁶⁴ Tallinna Teataja, 25 Ağustos 1921, s. 2, Stokholm Radyosu, 23 Ağustos 1921, Konstantinopol haberi.

⁶⁵ Vaba Maa, 1 Eylül 1921, s.3; Londra Radyosu, 30 Ağustos 1921, Reuters'in Smürna (İzmir)'dan haberi.

⁶⁶ Päevaleht, 8 Eylül 1921, s.1; Londra Radyosu, 6 Eylül 1921, Konstantinopol haberi.

Yunanlıların Türklere karşı olarak daha çok olduğu mücadeleden sonra düşmüştür⁶⁷; Yunanlılar mücadeleler sonucunda Ankara'nın batısına çekilmiştir. Muharebe Yunan tarafında 18 000, Türk tarafında ise 12 000 askerin katıldığı sanılmaktadır⁶⁸.

Atina ile Yunan haberleri, aynı kaynakların Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'ni yansıtan haberlerine oranla hissedilir ölçüde daha az propaganda unsuru taşımaktadır. Hatta Yunan ordusu taarruz ederken bu haberlerde rakip küçümsenmemektedir. Bunun aksine, haberlerden anlaşıldığı şekliyle, başarı elde etmek için Yunanlılar ümitsizce mücadele etmelidir. Örneğin; "Yunanlılar yedi gün süren ümitsiz bir mücadelenin ardından Türkleri çekilmeye zorlayıp yirmi kilometre genişliğindeki alanda Sakarya Nehri'ni geçtiler"⁶⁹. Atina ile Yunan kaynaklı haberlerin en abartılısı -Batı haber ajanslarının haberlerinde de olduğu gibi- Ankara'nın düşmesine dair haberdir: "Atina'dan bildirildiği üzere, Yunan ordusu Ankara'ya girmiştir"⁷⁰.

Türklerin Ankara'nın düşmesi ile ilgili bir haberi Yunan haberine karşılık olarak yayımlanmıştır. Bu habere göre Ankara hâlâ işgal edilmiş değil, karşı koymaktadır⁷¹.

Sakarya Savaşı sırasında bu konu hakkında üç yorum yapılmıştır. İlkinde Yunan zaferinin Türkiye'nin bağımsızlığını elde etmesine olan etkisi tahmin edilmektedir. İkincisinde ve üçüncüsünde sırasıyla Yunanistan'ın askeri durumunun iyi olduğuna dair gittikçe derinleşen şüphenin ve Türk ordusunun gücü üzerinde durulmaktadır.

5 Eylül'de çıkan Vaba Maa Gazetesi⁷²; "Eğer Yunanlılar Kemalistlerin direnişlerini kırıp, onları o anki durumda barış istemeye zorlarsa, o zaman Büyük Türkiye'nin yeniden doğuşu şüpheli olacak" şeklinde bir tahminde bulunmaktaydı.

⁶⁷ Päevaleht, 8 Eylül 1921, s. 1, Londra Radyosu, 6 Eylül 1921, Reuters'in Smirna (İzmir)'dan haberi.

⁶⁸ Postimees, 15 Eylül 1921, s. 1, Londra Radyosu, 13 Eylül 1921, Times'in Konstantinopol (İstanbul)'dan haberi.

⁶⁹ Postimees, 2 Eylül 1921, s. 2, Londra Radyosu, 2 Eylül 1921, Atina haberi.

⁷⁰ Päevaleht, 8 Eylül 1921, s. 1, Berlin Radyosu, 6.09.1921, Atina haberi; Vaba Maa, 9 Eylül 1921, s. 4, Paris Radyosu, 7 Eylül 1921, Yunan haberi.

⁷¹ Vaba Maa, 9 Eylül 1921, s. 3, Paris Radyosu, 7 Eylül 1921, Türklerin haberleri.

⁷² Vaba Maa, 5 Eylül 1921, s. 1.

Yunanistan'ın askerî durumunu Postimees Gazetesi⁷³ 11 Eylül'de -yani Yunan taarruzunun durdurulduğunun Estonya'da öğrenildiği gün- “Şimdi çok iyidir, ama gelecekte böyle olmayacaktır. İleride Yunanlılar Türklerin ciddi ve onlar için tehlikeli bile olabilecek direnişlerini hesaba katmalılar” diye yorumlamıştı. Gazete, Türk direnişinin tehlikesini şöyle görmekteydi: “Yunan taarruzu sürdükçe Kemalistler Yunanlıları kuşatabilirler; Yunanlıların birkaç bin kilometre uzaktaki muharebeyi kabul etmesi zor. Türkler Yunanlıların üsleri ile bağlarını kesebilirler. Yunanlılar üsleri ile bağın Türkler tarafından kesilmesinden korkmalılar.” Yunanlıların geri çekildikleri öğrenildikten sonra, Päevaleht'in 13 Eylül tarihli sayısı⁷⁴: “Yunanlıların savaşı devam ettirme gücü belli değil. Çünkü erkeklerini 10 yıl bayrak altında tutmak, özellikle kötü bir siyaset yürüten bir ülke için pahalıya mal olacaktır. Askerî harekâtlarla Ankara'yı işgal edemeyeceğinden sadece Yunanistan kaybedecek; Gordion (Polatlı) önlerinde⁷⁵ yenildiği takdirde Yunanlıların geri çekilmeleri gerekecek” diye yazmaktaydı.

Aynı zamanda, süreç içinde Türk ordusunun şansının arttığı değerlendirilmeye başlanmıştı. Daha 11 Eylül'de Postimees'de, Kemalistlerin bu kadar ağır muharebelerden sonra başkentlerini korumak için nasıl bu kadar güçlü bir ordu toplayıp Yunanlılara karşı koymayı başardıklarına ve Yunanlıları geri bile çekilmeye zorladıklarına dair şaşkınlık ifadeleri yer almaktaydı⁷⁶. 13 Eylül tarihli Päevaleht'e⁷⁷ göre, “savaşı durdurmak için gerekli tedbirlerin alınmaması nedeniyle hiçbir zaman teslim olmayan Kemalist kuvvetler, o ana kadar Yunanlılardan kaçıp düşmanı uzak iç bölgelere çekerek kandırmıştı. Mustafa Kemal bir zamanlar Napolyon'a mukadder olmuş yıkık kalıntılar taktiğine benzer bir taktik uygulamaktaydı. Dahası, Kemalistlerin durumu genel olarak iyiydi. Hükümetleri halkın desteğini kazanmış, denetledikleri alan iyi örgütlenmiş, ordunun morali yüksek, okullarının sayısı artmakta imiş, hiçbir şey eksik değilmiş” şeklinde övgüyle bahsedilmekteydi.

Batılı büyük gazetelerin savaş haberleri ile yorumları Eston gazetelerindekilere oranla çok daha ayrıntılıdır. Bunlar, savaşın gelişimini önceden görebilmekte ve muharebenin kaderini önceden tahmin edebilmektedirler. Örneğin; 30 Ağustos'ta çıkan Daily Telegraph,

⁷³ Postimees, 11 Eylül 1921, s. 2.

⁷⁴ Päevaleht, 13 Eylül 1921, s. 4.

⁷⁵ Sakarya Savaşı sırasında Yunan askerî güçlerinin Ankara'ya çok yaklaştığı sıralardaki, yani Polatlı yakınlarındaki savaş süreci ifade edilmektedir.

⁷⁶ Muhtemeldir ki, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nde tüm Türk ordusunun mağlup edildiği sanılıyordu.

⁷⁷ Päevaleht, 13 Eylül 1921, s. 4.

Yunanlıların taktiklerini nitelerken Türklerin bunu önceden gördükleri ve gerekli önlemleri aldıklarını bildirmektedir⁷⁸. Le Figaro Gazetesi, Yunan taarruzu sırasında bile Yunanlıların olanakları hakkında şüphecidir⁷⁹.

Fransız ve Eston gazetelerinin 10 Eylül'den sonraki yorumları karşılaştırıldığında, her iki tarafın da ortak konusunun Yunanistan'ın askeri durumu olduğu söylenebilir. Eston basınında Yunanistan'ın askeri durumunun iyi olduğuna dair ilk şüpheler ortaya çıkıp derinleşirken, Fransız basını Yunanistan'ın askeri durumunun iyi olduğuna ilişkin önceki şüphelerinin doğru olduğu kanaatindeydi. Hatta Fransız basını Yunanlılarla alay etmek eğilimindedir. Örneğin; L'Ouest-Eclair "Dünyaya gürültülü şekilde duyurulan hiçbir Yunan başarısı bizi etkilemedi ve şu anda, bir aylık savaşı taçlandırdığı söylenen Sakarya zaferine inanmıyoruz...İngiltere'nin aracılığını sunacağını ve bu kez kabul edileceğini sezmek için büyük bir psikolog olmaya gerek yok" diye yazmaktadır⁸⁰. L.Eclair'de yayınlanan bir fıkraya göre, "Yunanlılar tarafından işgal edilen mevziler onların gerisinde bulunuyor ve acele çekilmeleri durumunda Yunanlılar nefes nefese oraya varıp duraklıyorlardı."⁸¹

7. Sakarya Savaşı'nın Değerlendirilmesi

Sakarya Savaşı'nın yankısı olarak Pävaleht'in bir sayısında Kurtuluş Savaşı'nın kısa bir özeti yer almaktaydı. Ayrıca Pävaleht'in başka bir sayısında Türklerin Sakarya Savaşı'ndan sonraki olası tutumlarından da söz edilmekteydi.

2 Ekim'de çıkan Postimees tüm Kurtuluş Savaşı'nı şöyle özetlemekteydi: "Atina hükümeti yoğun bir şekilde savaşa hazırlanmaya başlamıştır. Yunanlılar, belli bir süre geri çekildikten sonra, Türkleri yine yenip onları Ankara'ya kadar takip etmişlerdir. Ama daha ileri gitmek için onların gücü yeterli olmadığından, yeni kuvvetler toplayan rakip karşısında yeniden geri çekilmek zorunda kalmışlar, şu ana kadar 200 km. çekilmişlerdir"⁸².

Aynı gazetenin 10 Ekim tarihli sayısında⁸³, bu kez kazanan taraf olan Türklerin, Yunanlıları denize kadar kovalamadan önce barıştan bahsetmek istemeyecekleri sanılmaktadır. Onlar ne Yunan Smürnası(İzmir)'na, ne de

⁷⁸ Daily Telegraph, 30 Ağustos 1921; Peyam-ı Sabah, 5 Eylül 1921, s. 1; Öztoprak, a.g.e., s. 211.

⁷⁹ Le Figaro, 6 Eylül 1921, s. 1.; Akyüz, a.g.e., s. 275.

⁸⁰ L'Ouest-Eclair, 14 Eylül 1921, s. 1; Akyüz, a.g.e., s. 277.

⁸¹ L.Eclair, 23 Eylül 1921, s. 3; Akyüz., a.g.e., s. 277.

⁸² Pävaleht, 3 Ekim 1921, s. 2.

⁸³ Pävaleht, 10 Ekim 1921, s. 2.

müttefiklerin kontrolü altında bulunacak bir İstanbul Karadeniz Boğazı'na razı olacaklardır.

Batı basınında yeni biten savaşın askerî ve siyasî yönleri çok daha ayrıntılı bir şekilde yorumlanmıştı. İngiliz gazeteleri yayınlarını, Yunan kuvvetlerinin geri çekilme hareketleri yanında *Kuvâ-yı Milliye*'nin gücü, silah ve cephane sağlama yolları ve Türk taarruzunun nasıl gerçekleştirildiği konularına ayırarak sürdürdü⁸⁴. Fransız kamuoyu Sakarya'da Yunanlıların büyük bir yenilgeye uğradığı, fakat Türklerin de zaferlerini değerlendiremeyecek kadar yıprandığı görüşündedir. Sol ideolojiye mensup kişiler için Yunan yenilgisi İngiltere'nin yenilgisidir, Kemalistlerin zaferi de Bolşevik başarısıdır⁸⁵.

Eston basınında yer alan Türklerin Sakarya Savaşı'ndan sonraki tutumları, Batı basınına başlıca konusu olmamakla birlikte bazı gazetelerce değinilmişti. Halbuki Yunanlıların Türklere taviz vermeleri söz konusuydu. Örneğin; Times Gazetesi "onlara yapabileceğimiz hizmet (hizmet), husûlü imkansız bulunan taleplerinden hemen vazgeçmelerinde ısrar etmektir. Taleplerini hatta Anadolu'yu tahliye derecesine kadar tadil etmeleri için Yunanlıları ikna etmenin zamanı gelmiştir"⁸⁶ diye yazmaktaydı.

⁸⁴ Öztoprak, a.g.e., s. 215.

⁸⁵ Akyüz, a.g.e., s. 278- 279.

⁸⁶ Times, Açıklama, 10 Kasım 1921, s. 2; Öztoprak, a.g.e, s. 220.

Kaynakça**I. Estonca Kaynaklar****A) Süreli Yayınlar**

Kaja	01 Temmuz–10 Ekim 1921
Postimees	01 Temmuz–10 Ekim 1921
Päevaleht	01. Temmuz–10 Ekim 1921
Tallinna Teataja	01 Temmuz–10 Ekim 1921
Vaba Maa	01 Temmuz–10 Ekim 1921

B) Kitap ve Makaleler

ARU, K., 2002. *Eestikeelne ajakirjandus aastatel 1766-1940. '1766-1940 Yıllarında Estonca Basın'*. – Eestikeelne ajakirjandus 1766–1940 '1766-1940 Yıllarında Estonca Basın'. Toimetaja 'editörler': Annus, E., Loogväli T., Tallinn: Eesti Akadeemiline Raamatukogu 'Eston Akademi Kütüphanesi'.

HARRO, H., 1994. *Ajalehtede tiraaži analüüsi võimalusi. 'Gazete Tirajlarını Analiz Etme İmkânları'*. – Eesti ajakirjanduse ajaloo 'Eston Gazetecilik Tarihinden' IX., Tartu: Tartu Ülikool 'Tartu Üniversitesi'.

— 1996. *Eesti ajakirjandusturu kujunemise aspekte kahe maailmasõja vahelisel perioodil. 'Eston Gazetecilik Endüstrisinin İki Dünya Savaşı Arasındaki Oluşum Yönleri'*. – Eesti ajakirjanduse ajaloo 'Eston Gazetecilik Tarihinden' X., Tartu: Tartu Ülikool 'Tartu Üniversitesi'.

LAUK, E., 1991. *Eesti vabariigi ajakirjandusest 1920., 1930. aastatel. 'Eston Cumhuriyeti'nin 1920'li, 1930'lu Yıllardaki Gazeteciliğinden'*. – Eesti ajakirjanduse ajaloo 'Eston Gazetecilik Tarihinden' VII., Toimetaja 'editör': P. Maimik. Tartu: Tartu Ülikool 'Tartu Üniversitesi'.

— 2000. *Eesti ajakirjanduse arenguhooni XX sajandi lõpust 1930. aastateni. 'Eston*

Gazeteciliğinin XX. Yüzyılının Sonlarından 1930'lu Yıllara Gelişme Yönleri'. – Peatükke Eesti ajakirjanduse ajaloo 1900–1940. 'Eston Gazetecilik Tarihinden Bölümler'.

C) Ansiklopediler

*Postimees*⁸⁷ – Eesti Entsoklüpeedia VII, 1994. Tallinn: Eesti Entsoklüpediakirjastus "Tallinn: Eston Ansiklopedisi Yayinevi".

⁸⁷ Ansiklopedi makalelerinde yazarların isimleri verilmemiştir.

- Päevaleht* – Eesti Entsoklüpeedia 'Eston Ansiklopedisi' VII, 1994. Tallinn: Kirjastus "Valgus" 'Tallinn: Valgus Yayınevi'.
- Tallinna Teataja* – Eesti Entsoklüpeedia IX, 1996. Tallinn: Eesti Entsoklüpeediakirjastus "Tallinn: Eston Ansiklopedisi Yayınevi".
- Vaba Maa* – Eesti Entsoklüpeedia X, 1998. Tallinn: Eesti Entsoklüpeediakirjastus "Tallinn: Eston Ansiklopedisi Yayınevi".

II. Türkçe Kaynaklar

A) Kitap ve Makaleler

- AKYÜZ, A., 1988. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919–1922)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- KÖSTÜKLÜ, N., 2002, "Millî Mücadele'de Batı Cephesi, Savaşlar ve Zaferler", *Türkler*, C.16 (Editörler: Güzel, H. C., Çiçek, K., Koca, S.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: Balkan Ciltevi.
- ÖZKAYA, Y., 1981. *I. ve II. İnönü Başarılarının Türk ve Dünya Kamu Oyu ve Basın Tarafından Yorumlanması*. – Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 468, Ahmet Şükrü Esmer Armağanı, Ankara.
- ÖZTOPRAK, İ., 1989. *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*. - Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. dizi, sayı.58, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

